

> Retouradres Postbus 315 3500 AH Utrecht

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
t.a.v. de minister, mw. J.M. Van Bijsterveldt – Vliegenthart
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Bureau CvE

Muntstraat 7
3512 ET Utrecht
Postbus 315
3500 AH Utrecht
Nederland
www.cve.nl

Contactpersoon

J. Kastelein
sectormanager vmbo
T 030 2840 700
j.kastelein@cve.nl

Onze referentie

CvE-10.1344

Bijlagen

1

Datum 14 december 2010

Betreft onderzoek naar aanleiding van de motie Van Dijk/Van Dijk

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Naar aanleiding van de motie Van Dijk / Van Dijk heeft u het College voor Examen (CvE), verzocht¹ te onderzoeken of correcte spelling en grammatica op enigerlei wijze kunnen meetellen in de beoordeling van elk centraal examenonderdeel.

Een goede uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands is voor iedereen van groot belang. De motie Van Dijk / Van Dijk is een uiting van de zorg dat er van de door de commissie-Meijerink beoogde taalvaardigheidsverhoging niet veel terecht komt, als er niet ook bij de andere vakken aandacht en zorg voor taalaspecten is. Die zorg vinden wij terecht.

Dat gezegd hebbende, hebben wij uw vraag vanuit drie invalshoeken bekeken: vakinhouden, toetstechniek en organisatie. In deze brief presenteren wij de resultaten van ons onderzoek.

Vakinhouden

In het kader van ons onderzoek zijn alle 71 vakcommissies van het CvE geraadpleegd. Iedere vakcommissie stelt de centrale examens vast voor haar vak in vwo, havo en/of vmbo. De leden van de vakcommissies geven les in de examenklas en zijn voorgedragen door de vakvereniging of de onderwijsbonden. De voorzitters zijn werkzaam in het naasthoger onderwijs op het vakgebied van het desbetreffende examen en hebben een goed zicht op de relevantie van de inhouden van het centraal examen voor het vervolgonderwijs.

Dat maakt onze vakcommissies tot een goede barometer waar het de invalshoek van de vakinhouden betreft.

De raadpleging is verricht door Regioplan, dat alle voorzitters en leden van de vakcommissies heeft bevraagd.

Toetstechniek

Onze vakcommissies zijn daarbij ook competent op het gebied van de toetstechniek. Cito is op het terrein van toetstechniek uiteraard het expertisecentrum bij uitstek.

Ons bureau heeft Cito over deze brief geraadpleegd en Cito heeft laten weten achter de conclusies van het onderzoek, zoals in deze brief gepresenteerd, te kunnen staan.

¹ Uw brief van 8 juni 2010 met kenmerk VO/OK/207983

Organisatie

Op het gebied van organisatie, de derde invalshoek, overziet ons bureau vanuit de regiefunctie van de examenketen de organisatorische aspecten op macroniveau.

Ervaring met schoolorganisatorische consequenties is ook voorhanden in de vakcommissies – diverse commissieleden vervullen binnen hun school een coördinerende rol bij de examinering – en ons bureau.

Leeswijzer

Deel 1

In deel 1 van ons onderzoek belichten we de resultaten van de raadpleging door Regioplan.

Als bijlage voegen wij het rapport 'Spelling en grammatica in het centraal examen' van Regioplan bij deze brief.

Deel 2

In deel 2 gaan we in op de mogelijkheden om spelling en grammatica mee te laten wegen in elk centraal examenonderdeel (2.1) en formuleren daarover een conclusie (2.2).

Deel 3

Vervolgens gaan we in deel 3 in op alternatieve sturingsmogelijkheden waarmee hetzelfde doel – verhoging van de taalvaardigheid – bereikt kan worden.

Deel 4

Dit alles overziend spreken wij in deel 4 onze voorkeur voor vervolgstappen uit.

Deel 1: De raadpleging door Regioplan

1.1 Opzet

Ons bureau heeft in overleg met Cito een notitie opgesteld met een aantal operationaliseringën naar de letter en/of in de geest van de motie Van Dijk / Van Dijk. Alle vakcommissies is vóór de daadwerkelijke raadpleging gevraagd naar mogelijke aanvullingen.

Dit heeft geleid tot de volgende opties:

optie	rapportage Regioplan
▪ een zwaardere weging van spelling en grammatica in het centraal examen Nederlands in zijn huidige opzet	optie A
▪ het opnemen van een afzonderlijke schrijfpdracht in het centraal examen Nederlands	optie B
▪ een schrijfpdracht in het centraal examen van ieder vak	optie C
▪ alle gemaakte centrale examens integraal laten beoordelen op spelling en grammatica	optie D
▪ het afnemen van een dicteetoets als onderdeel van het centraal examen Nederlands	optie E
▪ spelling en grammatica buiten het centraal examen	hoofdstuk 4

Vervolgens heeft Regioplan

- de vakcommissies een online vragenlijst voorgelegd,
- een analyse gemaakt,
- bij vijftien commissieleden een verdiepend interview afgenomen en
- gerapporteerd over de raadpleging.

1.2 Belangrijkste resultaten van de raadpleging

Spelling en grammatica in het centraal examen van andere vakken dan Nederlands

Bij de opties C en D zien onze vakcommissies vooral bezwaren, al kent de schrijfpodracht een aantal kansen. Een eerste bezwaar is dat de vakinhoud door de grotere nadruk op taal in het gedrang komt. Daarnaast vermindert de transparantie van de exameninhoud, omdat het voor leerlingen minder duidelijk wordt waar precies op beoordeeld wordt. Ook neemt de kans op fouten bij de beoordeling toe. Bij de schrijfpodracht spelen daarbij verschillen tussen beoordelaars mede een rol.

Naast vakinhoudelijke en toetstechnische problemen zijn er ook organisatorische bezwaren. Door extra correctie-inspanningen komt de planning van examens onder druk te staan, zeker rondom de tweede correctieronde. Ook neemt de werkdruk toe voor docenten Nederlands, omdat velen voor hen een rol zien bij de correctie.

De bezwaren tegen de opname van een schrijfpodracht in elk centraal examen en integrale beoordeling zien we terug in de reacties van de vakcommissies op de wenselijkheid ervan. Deze twee opties worden door een minderheid van de vakcommissieleden en -voorzitters als geschikt gezien om taalvaardigheden te verbeteren. Dat maakt ze naar de mening van onze vakcommissies duidelijk minder gewenst dan de opties die binnen het centraal examen Nederlands vallen.

Spelling en grammatica in het centraal examen Nederlands

Bij de opties A (zwaardere weging), B (schrijfpodracht) en E (dicteetoets) zien onze vakcommissies als belangrijk toetstechnisch voordeel dat de foutkans bij vaststelling van de resultaten minder groot is dan bij de opties buiten het examen Nederlands. Ook blijft de inhoud van examens voor leerlingen helder. Bij de schrijfpodracht geldt dat taalvaardigheden breder getoetst kunnen worden dan alleen spelling en grammatica. Volgens neerlandici is taalvaardigheid namelijk veel breder dan alleen spelling en grammatica; het omvat bijvoorbeeld ook zaken als woordgebruik en tekststructuur. Taalvaardigheid in brede zin kan niet goed geëxamineerd worden door een dicteetoets.

Als meest geschikte vorm om taalvaardigheid te verbeteren, zien de geënquêteerden de schrijfpodracht *in* het centraal examen Nederlands en de aanpassing van de weging van spelling en grammatica. De meningen over de dicteetoets zijn sterk verdeeld: bijna veertig procent vindt deze optie geschikt en bijna veertig procent vindt deze ongeschikt.

Bij deze uitkomsten willen wij opmerken dat specifieke expertise met betrekking tot de (examinering van) Nederlandse taal uiteraard ruimschoots voorhanden is bij de vakcommissies Nederlands. Dit betreft zeven van de 179 respondenten in de enquëtering door Regioplan. Bij de overige 172 respondenten kan niet worden uitgegaan van specifieke kennis van de examenprogramma's Nederlands en expertise op het gebied van de examinering van Nederlands.

Spelling en grammatica buiten het centraal examen

Vier van de tien vakcommissieleden en -voorzitters zien mogelijkheden voor een integraal taalbeleid. Ruim de helft ziet mogelijkheden om spelling en grammatica te toetsen in het schoolexamen. De meningen binnen onze vakcommissies blijken verdeeld over de vraag of spelling en grammatica beter binnen of buiten het centraal examen beoordeeld kunnen worden. Argumenten voor toetsing binnen het centraal examen concentreren zich rond het gegeven dat de toetsing dan op alle scholen

op dezelfde wijze plaatsvindt. Ook wordt het belang van spelling en grammatica sterker aangezet als het in het centraal examen is opgenomen. De organiseerbaarheid is daarentegen juist een argument om spelling en grammatica niet in het centraal examen te toetsen.

Algemeen

De vakcommissies benadrukken dat alle opties gevolgen hebben voor het onderwijs. Als spelling en grammatica zwaarder worden aangezet in examens, moeten leerlingen daarop voorbereid worden. Dat betekent dat er meer tijd voor taalvaardigheden ingeruimd moet worden in het curriculum.

Deel 2: Spelling en grammatica in elk centraal examenonderdeel

2.1 De mogelijkheden

In de raadpleging door Regioplan zijn de mogelijkheden om spelling en grammatica mee te laten wegen in elk centraal examenonderdeel geoperationaliseerd in twee opties:

- Een schrijfpdracht in het centraal examen van andere vakken dan Nederlands;
- Alle gemaakte werken integraal laten beoordelen op spelling en grammatica.

Een schrijfpdracht in het centraal examen van andere vakken dan Nederlands

Omschrijving:

In het centraal examen van de andere vakken dan Nederlands wordt een (één) schrijfpdracht opgenomen. In die examenopgave staat de vakinhoud centraal, maar aan de verwoording van het antwoord kunnen dan eisen gesteld worden, inclusief spelling en grammatica.

In de huidige centrale examens komen al betoogvragen voor. Bij scheikunde bijvoorbeeld kan de kandidaat worden gevraagd te reageren op een scheikundige onjuistheid in een op het internet aangetroffen context.

Een nieuw element in het antwoordmodel bij deze vraag zou dan kunnen zijn dat scorepunten in mindering gebracht worden voor spelfouten, grammaticale fouten en eventueel ook foutief woordgebruik en een verkeerde zinsopbouw. In de vraagstelling zou dan aan de kandidaat duidelijk gemaakt moeten worden dat hij bij deze vraag ook beoordeeld wordt op passend en juist taalgebruik.

Alle gemaakte werken integraal laten beoordelen op spelling en grammatica

Omschrijving:

Alle centrale examens worden, behalve op de vakinhoudelijke aspecten, integraal beoordeeld op spelling en grammatica.

Om een conclusie te kunnen trekken over de mogelijkheden om spelling en grammatica mee te laten wegen in elk centraal examenonderdeel, brengen we de consequenties van de beide opties in beeld. Andere operationalisering van de motie Van Dijk / Van Dijk zijn denkbaar, maar zullen varianten zijn van beide bovenstaande opties met vergelijkbare consequenties.

Consequenties

De consequenties van beide opties om spelling en grammatica mee te laten wegen in elk centraal examenonderdeel, komen in beeld als we de vragen beantwoorden die er als eerste uit voortvloeien:

1. Hoe kan de correctie van spelling en grammatica in alle centraal examenonderdelen plaatsvinden?
2. Worden de gemaakte spelfouten en grammaticale fouten meegenomen bij de becijfering van het vak Nederlands of bij het desbetreffende vak?
3. Wat zijn de toetstechnische gevolgen voor de centrale examens?

4. Wat zijn de organisatorische gevolgen?
5. Wat zijn de kosten?

Vraag 1

(Hoe kan de correctie van spelling en grammatica in alle centraal examenonderdelen plaatsvinden?)

We onderscheiden twee mogelijke antwoorden:

- i. Spelling en grammatica worden beoordeeld door de docenten Nederlands
- ii. De examinatoren voor alle vakken zoals aardrijkskunde, management en organisatie, wiskunde A en uiterlijke verzorging beoordelen de spelling- en grammaticafouten van hun kandidaten.

Ad i.

Spelling en grammatica worden beoordeeld door de docenten Nederlands

gevolgen voor de docent Nederlands

Als de docent Nederlands het examenwerk van alle kandidaten gedeeltelijk (bij één schrijfopdracht) of geheel (bij integrale beoordeling) op spelling en grammatica moet beoordelen, wordt het aantal door hem (mede) te beoordelen werken ongeveer zes keer zo groot. ('Zes' is hier 'het gemiddeld aantal vakken waarin een kandidaat, van basisberoepsgerichte leerweg tot en met vwo, een centraal examen aflegt.)

Ook is voor dit onderdeel van de beoordeling tweede correctie nodig. Dit betekent voor de leraar Nederlands een taakverzwaring, die in de huidige gestelde tijd door zijn omvang niet haalbaar is.

Voorts geldt dat een docent Nederlands bij de beoordeling van het taalgebruik problemen kan ondervinden, doordat vakjargon voorkomt dat zo specifiek is, dat het hem als neerlandicus niet bekend is.

gevolgen voor de examenperiode

De periode van de centraal schriftelijke examens begint nu jaarlijks medio mei en het tweede tijdvak eindigt in de vierde week van juni.

De correctie vindt plaats binnen een kort en doorgaans als krap ervaren tijdsbestek.

We beschrijven nu eerst kort het effect van correctie op spelling en grammatica door de docent Nederlands bij het centraal examen van één ander vak.

In dit voorbeeld gaan wij uit van economie havo, op zichzelf een vak dat zich goed zou lenen voor beoordeling op Nederlandse taal.

Het centraal examen economie havo wordt in 2011 afgenomen op vrijdag 27 mei. Tot de normering resten dan acht werkdagen.

Naar redelijkheid mag de docent economie daarvan minimaal drie werkdagen gebruiken. De eerste corrector economie kijkt het werk in het algemeen twee keer na, de tweede keer rekening houdend met inzichten opgedaan na afweging en contacten met collega's.

Op de vierde dag stelt hij het werk ter hand aan een van de docenten Nederlands. Gelijktijdig nakijken is in de gebruikelijke praktijk niet werkbaar: de meeste docenten verrichten de correctie thuis het is niet verstandig om de stapel te halveren.

De docent Nederlands gebruikt (het restant van) de vierde en vijfde dag. Hoewel hij het werk slechts op Nederlands hoeft te beoordelen, moet dat ook nauwkeurig gebeuren en moet hij de resultaten nauwkeurig bijhouden.

De zesde dag gaat het werk naar de school van de tweede correctie. Daar komt het de zevende

dag aan en wordt het meteen overhandigd aan de tweede corrector economie. Deze heeft al eerder bij zijn eerste correctie alles afgewogen, en heeft daarom aan twee dagen genoeg inclusief overleg met de eerste corrector economie.

De tiende dag geeft de tweede corrector economie het werk aan zijn collega Nederlands. Deze benut de tiende en de elfde dag, neemt ook de elfde dag contact op met de eerste corrector Nederlands en overhandigt op de twaalfde dag het pakket aan zijn examensecretaris. Deze zendt het terug naar de examensecretaris van de eerste school. Die ontvangt het pakket op de dertiende dag en kan de scores in het administratiepakket van zijn school invoeren.

De examensecretaris heeft niet alleen de vastgestelde economie-score ter beschikking, maar ook een vastgestelde score 'spelling en grammatica in het centraal examen economie'. Ongeacht of de laatstgenoemde score verwerkt moet worden in het cijfer voor Nederlands of dat voor economie, betekent dit een portie extra rekenwerk dat nauwkeurig moet gebeuren en moet worden gecontroleerd.

Totaal: dertien werkdagen. Beschikbaar: acht werkdagen. Tekort in het huidige examenrooster: een week.

In het tweede tijdvak is de hoeveelheid correctie beperkt. Desondanks zal ook hier sprake zijn van verlenging, vanwege de gebruikelijke thuiscorrectie toch minstens drie werkdagen.

Deze gang van zaken is aanmerkelijk bewerkelijker dan de huidige. Met de gevolgen daarvan moet rekening worden gehouden als de docent Nederlands de spelling en grammatica beoordeelt bij het centraal examen van één ander vak.

Als de docent Nederlands de taalverzorging in het centraal examen van *alle* vakken moet beoordelen, is een verlenging van het examenrooster nodig.

In bovenstaande berekening is de correctie- en afhandelingstijd zeer krap bemeten. Tijdwinst kan worden geboekt als correctoren ook op vrije dagen corrigeren (wat in de praktijk vaak gebeurt). Het tijdschema past uiteraard beter naarmate spelling en grammatica bij een kleiner deel van de centrale examens worden beoordeeld, en als dan deze vakken vroeg in het rooster worden geplaatst. Daar staat tegenover dat in bovenstaand tijdpad ervan is uitgegaan dat de leraar Nederlands volop beschikbaar is en niet intussen ook betrokken is bij eigen correctie. Dat zal op sommige scholen mogelijk zijn (de tweedegraads bevoegde onderbouwdocent op een school voor havo en vwo mag in staat geacht worden de werken op spelling en grammatica te beoordelen), maar zo'n oplossing zal zich zelden voordoen.

Om de docenten Nederlands in staat te stellen hun werkzaamheden zorgvuldig en tijdig te verrichten, zal de examenperiode aanmerkelijk eerder moeten beginnen. De meivakantie zorgt dan voor roosterproblemen en alle leerlingen zullen minder lessen krijgen.

Van een andere orde is het probleem dat met de examensoftware voor de digitale centrale examens alleen gewerkt kan worden met een vakspecifieke eerste en tweede corrector.

In de mogelijkheid voorzien om twee docenten (de vakdocent én de docent Nederlands) als eerste en ook als tweede corrector te laten optreden, zou een ingrijpende aanpassing van de examensoftware vergen.

Ad ii.

Spelling en grammatica worden beoordeeld door de vakdocent zelf

De docent van een ander vak is, ook als zijn beheersing van het Nederlands goed is, niet op voorhand goed toegerust voor het beoordelen van tekstkenmerken. Ook de redelijk foutloos spellende docent die niet geschoold is in het beoordelen van spelling ziet wellicht de fout in 'het begrootte bedrag' over het hoofd. Een ander voorbeeld is een perfecte docent natuurkunde die, net als een deel van zijn leerlingen, zelf ook dyslectisch is. Zonder scholing in het beoordelen van schriftelijke prestaties op correctheid, zou een deel van de examinatoren zich te sterk op andere zaken gaan concentreren en afgeleid worden van de beoordeling van de vakinhouden. Omdat de docenten in de andere vakken dan Nederlands niet allemaal 'geacht kunnen worden in gelijke mate deskundig te zijn' op het gebied van taalverzorging, kan dit leiden tot ongelijke behandeling van leerlingen. Daarom zal de beoordeling inboeten aan betrouwbaarheid als de vakdocent zelf corrigeert op spelling en grammatica.

Vraag 2

(Worden de gemaakte spelfouten en grammaticale fouten meegenomen bij de becijfering van het vak Nederlands of bij het desbetreffende vak?)

Ook bij deze vraag twee mogelijkheden:

- iii. Gemaakte fouten bij andere vakken dan Nederlands worden meegenomen bij de becijfering van het vak Nederlands (en niet bij het desbetreffende vak).
- iv. Spelling en grammatica wegen mee in het cijfer voor *alle* vakken.

Ad iii.

Spelling en grammatica tellen mee bij het cijfer Nederlands (en niet bij het desbetreffende vak)

Per centraal examen moet onderscheid gemaakt worden enerzijds de scores die worden toegekend voor de getoonde vakspecifieke kennis en vaardigheden en anderzijds de beoordeling van spelling en grammatica. Per kandidaat moet de beoordeling van spelling en grammatica in al diens centrale examens worden gecombineerd met de beoordeling van het centraal examen Nederlands.

Dat de examensecretaris dan niet alleen de vastgestelde economiescore moet verwerken, maar ook de vastgestelde score 'spelling en grammatica in bijvoorbeeld het examen economie', brengt extra rekenwerk mee.

Spelling en grammatica mee laten tellen bij het cijfer Nederlands betekent nogal wat extra organisatie- en administratielast en, daaraan gepaard, een toenemende kans op fouten bij de vaststelling van de examenresultaten.

Ad iv.

Spelling en grammatica wegen mee in het cijfer voor ieder vak

validiteit

Als spelling en grammatica in de vakspecifieke centrale examens (bijvoorbeeld geschiedenis, biologie, filosofie en elektrotechniek) wordt getoetst is de inhoudsvaliditeit van deze examens in het geding. Er worden dan niet langer uitsluitend vakinhouden getoetst, maar vakinhouden samen met aspecten van Nederlands. Dit vermindert de transparantie van de exameninhoud.

Bovendien wordt niet bij alle vakken even veel geschreven (geschiedenis en filosofie vragen doorgaans om langere antwoorden dan biologie en elektrotechniek). De kans op spelfouten en grammaticale fouten varieert daardoor per vak.

leerlingen

De ene leerling gebruikt bij hetzelfde examen veel meer woorden dan de ander en hoe omvangrijker het taalgebruik des te groter is de kans op taalfouten.

De kandidaat die op de grens van zakken en slagen zit, zal extra spanning voelen in de examenperiode. Zeker als hij dyslectisch is. Het aantal ten onrechte gezakten ('misclassificaties') zal toenemen.

Met behulp van de examensoftware kan voor ieder digitaal centraal examen één score en één cijfer worden bepaald. De examensoftware zou aangepast moeten worden om per toets twee scores te genereren: één vakspecifieke en één voor spelling en grammatica. Dit is geen eenvoudige operatie.

De antwoorden op vraag 3, 4 en 5 zijn afhankelijk van de gekozen richting die bij de vraag 1 (i. dan wel ii.) en vraag 2 (iii. dan wel iv.) wordt gekozen.

Bij de beantwoording van deze vragen zullen we daarom verwijzen naar redenen en argumenten die genoemd zijn onder 'Ad i.' tot en met 'Ad iv.'

Vraag 3

(Wat zijn de toetstechnische gevolgen voor de centrale examens?)

De validiteit neemt af als spelling en grammatica meewegen in de centrale examens van andere vakken dan Nederlands, zo is al onder 'Ad iv.' opgemerkt.

Als spelling en grammatica bovendien nog beoordeeld zouden worden door de vakdocent zelf neemt ook de betrouwbaarheid af. Zie 'Ad ii.'

Vraag 4

(Wat zijn de organisatorische gevolgen?)

schoolorganisatie

Als de correctie van spelling en grammatica door de docent Nederlands geschiedt, neemt behalve voor de docenten Nederlands zelf, de last die de correctie voor de scholen meebrengt fors toe. Ook zien wij dan een toename van de administratieve last. Zie 'Ad i.'

Die administratieve last zou nog sterker toenemen als spelling en grammatica mee zouden wegen in het cijfer voor alle vakken. Dit komt doordat berekening van de score complexer wordt, met een door tijdsdruk toegenomen foutenrisico.

landelijk

Als de correctie van de spelling en grammatica wordt toebedeeld aan de docenten Nederlands, zal de examenperiode aanmerkelijk eerder moeten beginnen. Zie 'Ad i.'

De mei-vakantie zorgt dan voor roosterproblemen.

Dit gaat ten koste van de reguliere onderwijstijd voor alle leerlingen.

Een argument van een andere orde is dat het stelsel – en daarmee ook het examensysteem – in het voortgezet onderwijs al zeer ingewikkeld is. Mee laten wegen van spelling en grammatica in andere vakken zou deze complexiteit nog verder doen toenemen.

Vraag 5

(Wat zijn de kosten?)

Onder 'Ad i.' is betoogd dat de taakverzwaring voor de docent Nederlands substantieel is, als deze belast zou worden met de correctie van spelling en grammatica. De lump sum vergoeding, waaruit de eerste en tweede correctie betaald worden, zou dan verhoogd moeten worden.

Als wij uitgaan van een minimumvariant (elke kandidaat wordt in één ander vak op taalverzorging beoordeeld, in een deel van het examen), dan kosten eerste en tweede correctie toch inclusief administratieve handelingen al snel een half klokuur per examenwerk. Bij 200.000 werkstukken (jaarlijks aantal examenkandidaten in het eerste tijdvak) zijn dat 100.000 klokuren of 60 volle banen. Als meer vakken erin worden betrokken en per vak een groter deel, dan nemen de kosten toe tot een veelvoud daarvan. Het zou in de rede liggen om dit in de salariskosten te verrekenen.

2.2 Conclusie

Het is mogelijk om spelling en grammatica mee te laten wegen in elk centraal examenonderdeel, maar de prijs die betaald wordt, in termen van organisatie, complexiteit en betrouwbaarheid van de beoordeling, is hoog.

Deze conclusie is in lijn met de rapportage van Regioplan, waarin 'integrale beoordeling' en 'schrijfpodracht in het centraal examen van ieder vak' als minst wenselijke opties uit de bus komen.

Als besloten zou worden om 'naar de letter' uitvoering te geven aan de motie Van Dijk / Van Dijk heeft de optie 'schrijfpodracht' onze voorkeur boven 'integrale correctie'. Dit is in lijn met de raadpleging door Regioplan.

Voorzichtig beginnen met een opstel- of betoogvraag in het centraal examen van één ander vak en vervolgens bezien in hoeverre uitbreiding mogelijk / wenselijk is, zou dan ons devies zijn.

Bij eventuele maatregelen met schoolorganisatorische consequenties is het wenselijk om alsnog een groot aantal examensecretarissen te raadplegen over de uitvoerbaarheid in de school.

Deel 3: Alternatieve sturingsmogelijkheden

Uit deel 2 komt naar voren dat er nogal wat haken en ogen zitten aan het uitvoering geven 'naar de letter' van de motie Van Dijk / Van Dijk. Daarom hebben wij ook gekeken naar alternatieve sturingsmogelijkheden 'in de geest van' de motie.

Deze alternatieven worden in dit deel beknopt uitgewerkt en verdienen het om overwogen te worden:

- 3.1 Taalbeleid op de scholen
- 3.2 Het schoolexamen
- 3.3 Een spelling- en grammaticatoets
- 3.4 Een groter gewicht in het huidige centraal examen Nederlands
- 3.5 Gedocumenteerd schrijven als onderdeel van het centraal examen Nederlands

3.1 Taalbeleid op de scholen

Verhoging van het taalniveau betekent, naast meer aandacht voor beheersing en goede toepassing van spelling- en grammaticaregels, ook heel veel (doelgericht) schrijven en heel veel (studerend) lezen. Schrijven en lezen dragen enorm bij aan de taalvaardigheid in het algemeen, maar ook aan

het (bewust en onbewust) toepassen van de juiste spelling- en grammaticaregels. Natuurlijk moeten de regels worden aangeboden, verduidelijkt en geoefend in de lessen Nederlands, maar inslijpen gebeurt elders. Als er dus in de vakken jarenlang veel geschreven en gelezen moet worden, dan dragen de vakken op hun beurt bij aan het verhoogde taalniveau.

Een school zou dit als uitgangspunt kunnen nemen voor het integraal taalbeleid dat wordt geformuleerd als gevolg van de Wet op de referentieniveaus.

Naast meer gelegenheid voor toepassing zou een goede bijdrage zijn dat docenten van andere vakken vanaf de onderbouw geschreven producten, die er slecht uitzien en veel spel- en taalfouten bevatten, aan de leerlingen teruggeven, met de opdracht om een betere tekst – nog niet noodzakelijk foutloos – in te leveren. Deze handelwijze komt overeen met een handeling die in de taaldidactiek wordt gepropageerd: laat leerlingen het werk nu en dan herschrijven. Zelfs zonder aantekeningen en zonder rode streepjes is hun tweede versie veel beter dan de eerste, gewoon omdat ze meer aandacht aan de tekst zijn gaan besteden. Als dit een traditie wordt dan zou dit, mits gedoseerd toegepast, bijdragen aan de met de motie Van Dijk / Van Dijk beoogde verhoging van de taalvaardigheid. Omdat leerlingen beter gaan schrijven en beter en sneller gaan lezen, profiteert ieder vak daar zelf ook weer van.

In de school wordt zo de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het taalgebruik integraal gedeeld.

3.2 *Het schoolexamen*

In aansluiting op het laatste punt kan een taalverzorgingsclausule in het schoolexamensysteem worden overwogen.

Scholen zouden tentamens kunnen aanwijzen waarbij correctoren van de andere vakken het examenwerk mogen laten herschrijven, wanneer er zoveel spelfouten en grammaticale fouten in het werkstuk staan, dat de correctie er door gehinderd wordt. Het terugslageffect van deze maatregel is groter dan het laten meetellen van spelling en grammatica in *alle* centrale examenonderdelen. Het centraal examen zelf leent zich niet voor zo'n maatregel vanwege de beperkte examenperiode aan het eind van het laatste leerjaar.

Een andere mogelijkheid is dat scholen in het kader van het schoolexamen een of meer schrijfproducten zowel op vakinhoudelijke juistheid (door de vakdocent) als op correct taalgebruik met inbegrip van spelling en grammatica (door de docent Nederlands) laten beoordelen. Hoewel als gevolg van Koers VO ('De school ontketend, de leerling geboeid') met de invoering van de huidige examenprogramma's in 2007, de meeste voorschriften voor het schoolexamen zijn losgelaten, zou de overheid dit eventueel via de examenprogramma's kunnen sturen.

3.3 *Een spelling- en grammaticatoets*

Een hanteerbare manier om te weten te komen of deze vaardigheden beheerst worden, is daarnaast een spelling- en grammaticatoets. Diagnostische en summatieve spelling- en grammaticatoetsen met een veelheid aan afnametijdstippen, zijn centraal goed te ontwikkelen. Deze toetsen hoeven niet arbeidsintensief te zijn voor de scholen, omdat zij zich prima lenen voor afname met behulp van de computer en de correctie geheel automatisch kan verlopen.

Empirisch onderzoek zou moeten uitwijzen dat leerlingen die over de lat van de spelling- en grammaticatoets springen, eveneens in staat zijn om deze vaardigheden in een realistische context te demonstreren.

Een spelling- en grammaticatoets zou zowel deel uit kunnen maken van het schoolexamen als van het centraal examen Nederlands. Dit laatste correspondeert met de optie 'dicteetoets' in de raadpleging door Regioplan.

3.4 Een groter gewicht in het huidige centraal examen Nederlands

In de huidige centrale examens Nederlands worden aftrekpunten in mindering gebracht voor fouten tegen de regels voor interpunctie, gebruik van hoofdletters, zinsbouw, spelling, woordgebruik en woordvolgorde. Als politiek en samenleving vinden dat spelling en grammatica binnen het centraal examen Nederlands te weinig gewicht zouden krijgen, kan de weging worden aangepast. Een te sterke nadruk op spelling en grammatica kan echter weer ten koste gaan van de andere vaardigheden die binnen het centraal examen Nederlands worden getoetst, zoals het analyseren, interpreteren en het samenvatten van een tekst en het beoordelen van een betoog op aanvaardbaarheid. Het blijft altijd passen en meten.

3.5 Gedocumenteerd schrijven in het centraal examen Nederlands

In verband met het in de motie Van Dijk / Van Dijk genoemde belang van integraliteit, zien wij kansen in de ontwikkeling van een gerichte schrijfo opdracht als onderdeel van het centraal examen. Deze schrijfo opdracht zou voor wat betreft taalverzorging, met inbegrip van spelling en grammatica, mee kunnen tellen bij de becijfering voor Nederlands. Het onderwerp van de schrijfo opdracht kan gekoppeld zijn aan (documentatie op het gebied van) een ander vak van de leerling en onderzocht kan worden of het ook mee kan wegen in de specifieke beoordeling van het desbetreffende vak.

Voor het vmbo biedt het project Beroepsgericht schrijven Nederlands, dat dit schooljaar op beperkte schaal is gestart, daartoe aanknopingspunten. In het project BSN wordt onderzocht of het mogelijk en wenselijk is om een schrijfo opdracht voor het vak Nederlands inhoudelijk te koppelen aan het centraal schriftelijk en praktisch examen (cspe) voor het beroepsgerichte vak.

Bij de landbouw-vakrichting groene ruimte in de basisberoepsgerichte leerweg bijvoorbeeld kan het cspe de opdracht bevatten om een voortuin aan te leggen. De schrijfo opdracht bij dit cspe BB zou kunnen luiden dat de leerling een advies aan de opdrachtgever moet schrijven over onkruidbestrijding, snoeiwerkzaamheden en bemesting. Het cspe wordt beoordeeld door de leraar groene ruimte, de schrijfo opdracht door zijn collega Nederlands.

Mogelijk kan een dergelijke schrijfo opdracht op termijn deel uit gaan maken van het centraal examen Nederlands.

Parallel hieraan wordt in het havo en vwo onderzocht of verbreding van het centraal examen Nederlands met een opdracht gedocumenteerd schrijven wenselijk is. Om te bevorderen dat alle docenten zich medeverantwoordelijk voelen voor de taalvaardigheid, kan onderzocht worden of die documentatie bij iedere leerling aan de inhoud van diens vakkenpakket gekoppeld kan worden.

Deel 4 Vervolgstappen

Uit onderzoek over de ontwikkeling van taalvaardigheid komt naar voren dat de basis voor een goede spelling en grammatica wordt gelegd in het primair onderwijs. Die basis moet vervolgens wel worden onderhouden, onder meer in het voortgezet onderwijs. Daarbij geldt dat onderhoud lastig is, als de basis niet goed is. Met name het primair onderwijs vervult bij spelling en grammatica derhalve een cruciale rol.

Om de taalvaardigheid van de jongeren te onderhouden kan de overheid de scholen in het voortgezet onderwijs stimuleren een integraal taalbeleid (3.1) te voeren en hen stimuleren of

eventueel opdragen om spelling en grammatica (3.2) in het schoolexamen te toetsen. Alle docenten dragen dan de medeverantwoordelijkheid, waar de motie Van Dijk / Van Dijk op doelt.

Een spelling- en grammaticatoets (3.3), een groter gewicht voor spelling en grammatica in het huidige examen Nederlands (3.4) en gedocumenteerd schrijven in het centraal examen Nederlands (3.5) zijn de drie mogelijkheden die in overleg met neerlandici verder verkend kunnen worden. Wij zouden graag zien dat met name de weg naar gedocumenteerd schrijven (3.5) verder verkend wordt, omdat

- reeds concrete stappen zijn gezet;
- deze mogelijkheid – middels het centraal examen Nederlands – toch kansen biedt om gestalte te geven aan het in de motie Van Dijk / Van Dijk genoemde belang van integraliteit.

Dat onze voorkeur niet uitgaat naar de opties van deel 2 heeft in de eerste plaats te maken met de hoge prijs die dan betaald wordt: de consequenties wegen niet op tegen de behaalde winst bij spelling en grammatica.

Bij deze afweging speelt bovendien mee dat de voertaal in de centrale examens Nederlands is en dat deze taal functioneel gebruikt wordt in de centrale examens: zowel receptief – de opgaven zijn in de Nederlandse taal gesteld, als productief – de antwoorden moeten in het Nederlands gegeven worden. Het kunnen behalen van een voldoende voor een centraal examen in geschiedenis en biologie vereist beslist een zeker taalniveau.

Een combinatie van integraal taalbeleid (3.1), toetsing van spelling en grammatica in het schoolexamen (3.2) en gedocumenteerd schrijven in het centraal examen (3.5) zou een evenwichtig pakket aan maatregelen zijn om recht te doen aan de motie Van Dijk / Van Dijk.

Dit pakket houdt tevens de goede balans intact tussen schoolexamen en centraal examen.

Die balans is een van de sterke punten van het voortgezet onderwijs.

Tenslotte

De Wet op de referentieniveaus zal op zichzelf al een positief effect hebben op de taalvaardigheid.

Ook heeft u al aangekondigd dat Nederlands – en daarmee ook spelling en grammatica – met ingang van 2013 in havo en vwo zwaarder gaat meetellen in de uitslagregeling.

Wij hopen dat ook deze brief een steentje bijdraagt aan de verhoging van het taalpeil.

Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om naar aanleiding van deze brief met u verder van gedachten te wisselen.

Hoogachtend,

Drs. H.W. Laan
voorzitter

bijlage: rapport 'Spelling en grammatica in het centraal examen' van Regioplan